

Ders 12

18 Ekim 2006

1. Bölüm: Giriş: Thomas Hobbes

Profesör Steven Smith: Evet, ne mutlu ki bugün Hobbes'a başlıyoruz. En zevkli konulardan birisidir. Thomas Hobbes, siyaset teorisinde İngilizce yazılmış ilk, hatta benim şahsi fikrime göre, en büyük eserin yazarıdır hiç şüphesiz. İngiliz tarzının ve düzyazının ustasıdır ve eseri İngilizce'de ve diğer dillerde de önde gelen eserlerden birisidir. Milton'ın *Kayıp Cenne*'i epik manzum için ne ifade ediyorsa *Leviathan* da düzyazı için aynı şeyi ifade etmektedir. Bir düşünün. Hobbes birçok yönüyle Machiavelli'yi tamamlayan karakterdir. Machiavelli'nin Sherlock Holmes'ünde Doctor Watson'ı oynamıştır. Bir diğer ifadeyle, Hobbes Machiavelli'nin kendisine yapmayı mümkün kıldığı şeyi başarmıştır. Hatırlarsanız Machiavelli yeni bir kıta, yeni tarzlar ve düzen keşfettiğini iddia etmiştir. Bu yeni kıtayı yaşanır kılacak olan ise Hobbes'un ta kendisi olmuştur. Şöyle ifade edilebilir ki Machiavelli yolu açmıştır; o Lewis ve Clarke ya da Kolomb'dur ancak Hobbes evleri ve kurumları inşa edendir. Hobbes bize bugün bile modern devleti açıklarken kullandığımız nihai dili sağlamıştır.

Ancak, Hobbes okumamız süresince vurgulamak istediğim şey, onun okuyucusuna sürekli bir paradoks sunuyor olmasıdır. Bir taraftan, Hobbes'u siyasal mutlakıyetçiliğin en büyük savunucusu olarak bulacaksınız. Hobbesçu egemenlik doktrininde Hobbes, Hobbesçu egemen verili toprağı üzerinde tam bir iktidar tekeline sahip olacaktır. Aslında, sizin elinizde bulunan baskıda da yeniden basılan kitabın ünlü kapağı, tam olarak net olmadığı için, iyi bir reproduksiyon değildir. *Leviathan*'ın 1651 orijinal baskısının ünlü kapağı *Leviathan*'ı, egemeni, devleti bir elinde kılıç, diğer elinde hükümdarlık asası tutar ve her iki yanında da dini ve sivil otorite yer alır biçimde tasvir eder. Egemen, sivil ve dini kurumların tamamı üzerinde mutlak bir iktidarı elinde tutar; bir tür barışçı bir kraliyet üzerinde hâkimiyet kurar. Ayrıca buna, bölünemez egemen güç doktrinine, Hobbes'un egemenin kilise, üniversite müfredatı, hangi kitapların okutulacağı hakkında mutlak bir kontrole sahip olması gerektiği ısrarını ekleyin. Öyle görünüyor ki Hobbes, mutlakıyetin ve mutlak hükümetin en mükemmel modelidir.

Şunları da dikkate almalısınız. Hobbes temelde insanların eşit olduğu ve belli doğal ve elden alınamaz haklarla donatıldığında ısrar eder. Devleti bireyler arasındaki bir tür anlaşmanın ya da sözleşmenin ürünü olarak görmüştür. Egemen otoritesini yönettiklerinin rızasından alır ve otoritesi ile barışı ve güvenliği sağlayarak yönetilenlerin çıkarlarını korur. Bu açıdan bakılacak olursa, Hobbes mutlakiyete karşı liberal muhalefetin dilinin kurulmasına katkıda bulunmuştur. Bu paradoks Hobbes'un kendi döneminde de dile getirilmiştir. Kralın gücünün ya da kraliyetin savunucusu muydu yoksa kraliyet karşıtı mıydı? Söylemek istediğim şey, birçok bakımdan, Hobbes'un kesinlikle döneminin düşünürü olduğudur. Başka ne olabilirdi ki? Hobbes, en azından bugün anladığımız şekliyle, modern Avrupa devletler sisteminin ortaya çıkmaya başladığı bir dönemde yaşamıştır.

Leviathan'ın 1651'de yayınlanmasından üç yıl önce, Protestan Reformasyonu'nun ateşlediği, yüzyıldan fazla sürmüş olan din savaşını ünlü Westphalia Antlaşması'nın imzalanması sona erdirmişti. Westphalia Antlaşması 30 yıl savaşlarına resmi olarak son vermiştir. Dahası Hobbes tarafından güçlü bir şekilde ifade edilecek olan iki önemli durumu da tasdik etmiştir. Bunlardan ilki, antlaşmanın münferit egemen devletin en üst düzey otorite olduğunu ilan etmesidir ki, bu Kutsal Roma İmparatorluğu'nun evrenselci iddialarının sonu anlamına da gelmiştir. Her devlet egemenliğe ve kendi otoritesine sahip olacaktı. İkincisi ise devletin başının devletin dinini belirleme hakkına sahip olmasıdır. Bu hak tek bir evrenselci kilisenin iddialarını da sona erdirmiştir. Bu durum Westphalia Antlaşması'nın uygulamaya koyduğu şeydir, diğer şeylerin yanı sıra Hobbes'un kitabında teoride açıklamaya çalıştığı durumdur: bir toplumda, bir devlette hangi dinsel doktrinin ve hatta daha geniş bir biçimde hangi fikirlerin öğretilceğini egemenin belirleme gücü, egemenin özerkliği ve otoritesi.

Bölüm 2. Hobbes Kimdir?

Hobbes kimdir? Onunla ilgili birkaç şeyden bahsedeyim. Hobbes 1588'de İngiliz deniz kuvvetlerinin ünlü İspanyol donanmasının istilasını geri püskürttükleri yıl doğmuştur. Elizabeth döneminin son yıllarında büyümüştür. Shakespeare'in ünlü oyunlarının ilk kez sergilendiği zamanlarda da Hobbes, çocukluk çağını yaşamıştır. Hobbes birçoğunuz gibi yetenekli bir öğrenciydi ve koleje gitmiştir. İngiltere'nin güneybatısından bir papaz olan babası, onu henüz 14 yaşında

olmasına rağmen Oxford'a göndermiştir. Mezun olduktan sonra aristokrat bir aile olan Cavandish ailesinin oğullarına özel öğretmenlik yapmıştır. İlk kitabı 1629'da tamamladığı Thucydides'in *Peloponnes Savaşlarının Tarihi* adlı eserinin çevirisidir. Thucydides, Platon'a geçmeden önce anlattığımız, Peloponnes savaşlarının büyük tarihçisidir.

Hobbes yetenekli bir klasik araştırmacıydı. Genç öğrencisi Mr. Cavandish ile birlikte Avrupa kıtasında dikkate değer ölçüde zaman geçirmiştir. Avrupa'dayken Galileo ve Rene Descartes ile tanışmıştır. 1640'larda aynı zamanda İngiltere'de büyük iç savaşın başladığı ve Kral I. Charles'ın idam edildiği dönemde savaş hala devam ediyorken Fransa'da yaşamak üzere İngiltere'yi terk etmiştir. İngiltere'den, kralı idam ettiren Cromwell'in organize ettiği cumhuriyet ordularınca tehdit edilen kraliyet ailesi ve aristokrasiye mensup birçok kişi ile beraber ayrılmıştır. I.Charles'ın, kellesini kaybeden Kral Charles'ın idamına karar veren mahkemenin üç yargıcı daha sonra nerede kendilerine bir yuva bulmuşlardır? New Haven'da. yargıç Whaley, Goff ve Dixwell. Tanıdık geliyor mu? Evet. Kısmen New Haven İngiliz Kralının muhalifleri olan, evet söyleyebilirsiniz, cumhuriyetçiler tarafından kurulmuştur. Her neyse, Hobbes savaşın çıkmasından son derece olumsuz etkilenmiştir ve savaşın nedenleri ve siyasi kargaşa üzerinde düşünerek çok zaman geçirmiştir. İlk eseri, nasıl telaffuz ettiğinize bağlı olan *De Cive* ya da *De Cive, Vatandaş Üzerine* 1642'de yayınlanmıştır. Bir 10 yıl sonra, 1651'de yayınlanacak olan *Leviathan*'ın taslağıdır denilebilir. Kitabın yayınlandığı yıl Hobbes İngiltere'ye dönmüştür ve uzun ömrünün geri kalan kısmının çoğunu orada geçirmiştir. 60'larında iken *Leviathan*'ı yazmıştır. Yayınlandığında 63 yaşında idi. Uzun ömrünün geri kalanını bilimsel ve siyasi sorunlar üzerinde çalışarak geçirmiştir. İngiliz İç Savaşı'nın tarihini ele alan *Behemoth* olarak bilinen bir eser yazmıştır. Bu eser sosyal çatışmaların nedenlerinin analizi üzerine bir klasik olarak kalmıştır. Bu yeterli değilmiş gibi yaşamının sonlarına doğru klasik çalışmalarına dönerek Homer'in *İlyada* ve *Odise*'sinin tamamını çevirmiştir. 1679'da 91 yaşında ölmüştür.

Portelerinden ve tasvirlerinden anlaşılacağı gibi Hobbes oldukça çekici bir adamdır. Keşke bu kitapta da bir resmi, portresinin bir reproduksiyonu olsaydı. Her neyse, biyografisini yazan ve kendisini iyi tanıyan John Aubrey'den kısa bir pasaj okuyacağım. Bu biyografi Hobbes hayattayken yazılmıştır. Aubrey, Hobbes

hakkında şunları yazmıştır: “Son ana kadar capcanlı hayat dolu ela gözleri vardı, ciddi ve azimli olduğu zamanlarda gözleri içlerinde kömür yanıyormuşçasına çakmak çakmak parlardı. İki farklı görünümü vardı. Güldüğünde zeki ve nükteli bir mizacı olurdu, gözleri bir çizgi haline gelir ve neredeyse görünmezlerdi ancak ciddi ve kararlı olduğu zamanlarda da bir o kadar büyük ve yuvarlak görünürlerdi. Boyu 1, 82 hatta daha fazla idi.” 17. yy’ı düşünürsek oldukça uzundu. “Boyu 1, 82 (6 feet) hatta daha fazla idi. “Uzun yaşamı dikkate alınacak olursa, çok fazla kitap okumuştur, ancak okumalarından daha fazla kafa yormuştur. Her zaman için diğer insanlar kadar okusaydı onlardan farklı bir şey bilmeyecek olduğunu dile getirirdi.” Burada önemli olan çok fazla okumuş olması ama düşüncelerinin ve fikirlerinin okuduklarını aştığıdır. Az okusaydı az bilecekti. Bu size Hobbes’un mizacı, espri anlayışı ve kitabın neredeyse her sayfasında kendisini gösteren keskin zekâsı konusunda da bilgi verir. Fakat dikkatli bir okuyucu olmalısınız.

Tahmin edebileceğiniz üzere Hobbes tüm yaşamı boyunca son derece tartışmalı bir insan olmuştur. *Leviathan* neredeyse her okuru tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Din adamlarına göre Hobbes tanrı tanımaz bir ateisttir. Cumhuriyetçilere göre, monarşi tarafından yozlaştırılmış bir kimsedir. Monarşistlere göre ise tehlikeli bir şüpheci ve özgür düşündürdür.

Bölüm 3. Hobbes’un Machiavelli ve Aristoteles ile Karşılaştırılması

Machiavelli’nin yanı sıra Hobbes modern devletin büyük mimarlarından biridir. Öyle ki bir dereceye kadar Machiavelli’den karakteristik olarak daha modern bir dile sahipmiş gibi görünmektedir. Şunu ifade etmek istiyorum: Hobbes egemenden bahsederken Machiavelli hükümdardan bahsetmiştir. Egemen, Hobbes’un dilinde sözleşmeden kaynaklanan gayri şahsi ve yapay bir güçtür. Hobbes’un yöntemi bilimsel görünmektedir. Machiavelli’nin tarihsel yorum ve kişisel tecrübeye dayalı yorum kombinasyonunun aksine Hobbes’un metodu daha analitik ve formel görünmektedir. Hobbes, pardon, Machiavelli, Scipio ve Hannibal gibi adamların yüce zalimliğinden bahsederken, Hobbes daha monoton bir dille, amacın şan ve onur olmayıp sadece korunma ve güvenlik olduğu güç politikalarının diliyle konuşmuştur. Machiavelli’nin silaha olan vurgusu Hobbes’un kanunlara olan vurgusuyla hafifletilmiştir. Bir diğer deyişle Hobbes, modern

devletin daha kesin, daha legal ve daha kurumsallaşmış bir çerçevesini çizerek, Machiavelli'nin ortaya koyduğu şeyi daha kabul edilebilir ve hoş bir biçimde sunmaya çalışmıştır.

Bu nedenle Hobbes' un tamamlamaya çalıştığı şeye biraz daha değinelim. Machiavelli gibi Hobbes da bir yenilikçiydi ve kesinlikle yeniliklerinin farkında olan bir yenilikçiydi. Ve tıpkı *Hükümdar*' ın on beşinci bölümünde Machiavelli'nin şeyleri hayal edildikleri gibi değil gerçek yönleriyle inceleyen ilk kişi olmuş olacağını iddia ettiği gibi Hobbes da toplum biliminin, siyaset bilimi dediği şeyin kendi kitabı *De Cive*'den daha eski olmadığını iddia etmiştir. Modern siyaset biliminin 1642'de bu söz konusu kitap ile başladığını savunmuştur. Kendi yeniliğinin ne olduğunu düşünmüştür? Yeni olan ne idi? Ya da Hobbes'un siyaset biliminde devrimci ya da yenilikçi olan ne idi? Aslında açıkça Hobbes kendisini bilimsel devrimin kurucularının çalışmaları model alınarak oluşturulan siyaset biliminin kurucusu olarak görmüştür. Daha önce de belirttiğim gibi Hobbes, modern bilimsel devrimciler olarak adlandırdığımız grubun birer parçası olan Galileo, William Harvey ve Rene Descartes gibi düşünürleri tanımaktaydı. Doğa bilimlerinde Aristotelesçi paradigmayı yıkan devrimciler gibi Hobbes da Aristoteles'in sosyal, siyasal ve ahlaki bilimlerdeki otoritesini sarsmaya koyulmuştur. Hobbes kendisini büyük bir Aristoteles karşıtı olarak kurmuştur.

Kitabın benim favori bölüm başlıklarımın biri olan “ Beyhude Felsefe ve Saçma Geleneklerden Gelen Karanlık Üzerine” bölümünü dikkate alacak olursak, 46. bölüm, Hobbes şöyle yazar: “Eski filozofların savunduğu şeyler kadar anlamsız bir şey yoktur. Ve inanıyorum ki doğa felsefesinde Aristoteles'in metafiziğinden daha anlamsız, ya da siyaset alanında *Politika*'sından daha aykırı, ya da ahlak alanında *Etik*'inin büyük bir bölümünden daha cahilce bir şey yoktur.” Burada Hobbes'un meydan okuduğunu görüyorsunuz. Aristoteles'te bu kadar anlamsız, aykırı ve cahilce bulunduğu şeyler nelerdi? Neden— Aristoteles'de neyi tahtından indirmeye çalışıyordu? Hobbes aslında bu yeni biliminin temeliyle ilgileniyor ve ana kolonları en baştan doğru kurmaya çalışıyordu. Bazılarını okumanız için verdiğim *Leviathan*'ın açılış bölümlerinde bir tür siyasi fizik sunar gibidir. İnsan bedene, beden ise madde ve harekete indirgenmiştir. İnsan bir makine gibi hareket edebilen kısımlarına indirgenebilmektedir. Hobbes kitabın girişinde retorik olarak “Hayat nedir?” sorusunu sorar. “Hayat uzuvların hareket etmesinden başka nedir

ki? Kalp bir yay, akıl ise mutlulukların ve acıların hesaplanma aracından başka bir şey değildir.” Bilinçli ve etraflıca insan doğası konusunda ereksel olmayan materyalist bir doğa sunar. Ve gelecek yüzyıl Hobbes’un takipçisi olacak olan Fransız La Mettrie, *L’homme Machine*, *Bir Makine Olarak İnsan*’ı yazmıştır. İşte bu şekilde Hobbes’un yeni siyaset bilimi görünür olmaya başlamıştır ve bu yeni başlangıcın birçok yönüyle Aristoteles’in fiziğine ve politikasına kapsamlı bir alternatif oluşturmasına niyet edilmiştir.

Hatırlarsanız Aristoteles tüm eylemlerin bir amaç tarafından yönlendirildiklerini, amaç-yönelimli olduklarını savunuyordu. Tüm eylemlerin amacı muhafaza ya da değişim, bir şeyi iyileştirmek veya kötüye gitmekten alıkoymaktı. Diğer taraftan Hobbes insanın ve insan davranışının ağır basan tarafının iyiyi istemek değil, negatif bir vurguyla, kötüden kaçınmak olduğunu savunmuştur. Hobbes’a göre Aristoteles dünyaya teleskopun yanlış tarafından bakmıştır. Aristoteles’e göre tüm insanların bir amacı, bir *telosu* vardır. Bu amaç insani gelişim için diğer bireylerle topluluk halinde yaşamaktır. Ancak Hobbes’a göre topluluk halinde yaşamamızın nedeni rasyonel doğamızı gerçekleştirmek veya mükemmelleştirmek değil, en büyük kötülük olan başkalarının elinden ölümden ve ölüm korkusundan kaçınmaktır. Ona göre siyaset daha iyi ya da daha kötü hakkında sağduyulu bir karar alma meselesi olmaktan çok yaşam ile ölüm arasında yapılan varoluşsal bir tercih meselesidir. Machiavelli için olduğu gibi, Hobbes için de siyaset ve siyasal karar alma sürecine norm olarak hizmet eden şey, yaşam ve ölüm, kargaşa ve savaş gibi uç durumlardır. Bu düşünce Aristoteles’e köklü bir alternatif oluşturan yaklaşımdır.

Dahası Hobbes sadece Aristoteles’in siyaset ve insan doğası teorisinin motivasyonel ve psikolojik temellerini eleştirmekle kalmamış, döneminin toplumsal sorunlarının çoğunun nedeni olarak da Aristoteles etkisini göstermiştir. Aristoteles Hobbes dönemi İngiltere’sinin sivil cumhuriyetçilerince sahiplenilmiştir ve bunun nedeni Aristoteles’in insanın siyasi bir hayvan olduğu öğretisidir. Klasik cumhuriyetçilere göre tam olarak insan olmamız siyasi yaşamla ilişkili olup kendimizi kendi yaptığımız kanunlarla yönetmemize bağlıdır. Hobbes bu doktrini dönemin üniversitelerinde okutulan öğretilere atfetmektedir. Tam olarak bu kendi kendini yönetme isteği ya da yönetimde doğrudan yer alma, siyasal yönetimde rol alma isteği Hobbes’a göre iç savaşın kökeninde yatan temel nedenlerden biridir.

Döneminin klasik cumhuriyetçilerine ve Aristoteles'e olan cevabı onun meşhur doktrini "dolaylı hükümet" ya da daha tanıdık bir terimle "temsili hükümet" olmuştur. Hobbes'a göre egemen, kolektif olarak yönetimde olan halk veya halkın bir kısmı değildir. Hobbes'a göre egemen, temsilcilerinin şahsında halkın suni olarak yeniden inşa edilmiş iradesidir. Diyebiliriz ki, egemen temsilci halkın tutku ve istekleri için adeta bir filtre gibi eylemde bulunur. Egemen benim ya da sizin iradenizin doğrudan ifadesi değildir ancak benim kendimi yönetmeye dair doğal arzumdaki bir soyutlamadır. Bir diğer ifadeyle, siyasal yönetimde doğrudan yer almak yerine Hobbes, "egemen" adını verdiği yapay kişi ve temsilci tarafından yönetilmeye razı olarak siyasetten çekilmemizi ister.

Bölüm 4. Sanatta, Bilimde ve Siyasette Hobbes

Giriş bölümünde "sanat sayesinde" diyor Hobbes, "Sanat sayesinde devlet ya da vatandaşlar topluluğu adlı yapay bir insandan başka bir şey olmayan ve koruyacağı ve savunacağı doğal insandan daha çelimli ve kudretli olan Leviathan yaratılır." Egemen ya da Leviathan, yüce yapay insan, egemen bir kişiden çok bugünkü anlamıyla, bizim yürütmeden bahsettiğimizde olduğu gibi, daha çok bir makamdır. Her ne kadar bu bizim son zamanlardaki yürütme kararlarımızın bazılarında sorgulanır olsa da egemen basitçe o makamda oturan kişidir. Hobbes bu makamı egemen denen siyasiden yaratır. Şimdi, az önce giriş bölümünden okuduğum bu ifadedeki dili, "sanat sayesinde" tekrar edecek olursak "devlet adlı büyük Leviathan yaratılmıştır." Hobbes burada sanat kavramını kullanmıştır, "sanat sayesinde yaratılır" bu kavram tam anlamıyla Hobbes'un niyetini göstermektedir. Aristoteles için ise tam aksine sanat doğayı gerektirir ya da başka bir ifadeyle doğa sanattan önce gelir ve ona öncülük eder. Standartları doğa belirler, malzemeyi, modelleri doğa sağlar, ardından gelen tüm sanatlar için de geçerlidir şehir ve insan için de standardı doğa belirler. Doğa insan eylemi ve ürününden öncedir. Ancak Hobbes'a göre tam aksini düşünün, sanat doğayı taklit etmez. Dahası sanat kendisi yeni bir tür doğa yaratır. Deyim yerindeyse, yapay bir doğa ve yapay bir insan. Sanat ile Leviathan yaratılır. Sanattan kasıt insanın eylemi, üreticiliği ve zekâsıdır. Sanat ile doğayı sadece taklit etmeyip onu kendi seçimlerimiz doğrultusunda dönüştürebilmemiz söz konusudur.

Sanat, burada sanat ve bilimden bahsederken olduğu gibi bilimin antitezi olarak görülmemelidir. Daha çok, bilim sanatın en yüksek formudur. Bilim insanın yapabildiği en yüce şeydir. Bilim ya da Hobbes'un basitçe "akıl" olarak adlandırdığı şey insan sanatının en üstün ifadesidir. "Akıl" der 5. bölümde "akıl bizimle birlikte doğan bir duyu ya da bellek değildir, akıl bizimle beraber doğmaz, sadece deneyimle de kazanılmaz ancak çaba ile kazanılır. Önce isimler verilir ve sonra da iyi ve düzenli bir yöntem benimsenir. Şu terimleri düşünün. "Akıl", bu terimi bilim ve sanatla eş anlamlı kullanır, bizimle beraber doğmaz yani kısacası doğuştan gelmez. Basitçe genetik değildir, Hobbes'un "sağduyu" dediği, sadece deneyim sonucu da değildir. Aksine akıl, çabayla elde edilir, önce uygun şeylere uygun isimler verilerek geliştirilir ve sonrasında iyi ve düzenli çalışma metodu gerektirir. Akıl doğanın fethi için bir metodun empoze edilmesini içerir. Hobbes bize bilimle sonuçların bilgisini kastettiğini söyler ve şöyle devam eder: "bir şeyin nasıl ortaya çıktığını, ona neyin neden olduğunu gördüğümüzde, aynı nedenler bizim elimize geçtiğinde aynı etkiyi nasıl yaratabileceğimizi görmüş oluruz." Akıl, bilim ve sanat bir tür benzer etkilerden benzer sonuçlar yaratacak metodu empoze ederek doğayı dönüştürme kapasitesidir. Bir diğer ifadeyle Hobbes'un tüm düşüncesinde kökten dönüştürücü bir akıl, bilgi, bilim, siyaset bilimi, toplum bilimi anlayışı vardır. Akıl sadece basit bir gözlem değildir, akıl yapmakla ve üretmekle ilgilidir. Hobbes'un söylediği gibi "benzer sonuçların, istenilen etkiyi yaratmasını sağlamaktır."

Hobbes siyasetin biliminin olabileceğine inanmıştır. Siyaset insan eylemi ile insanın ne yaptığı ile ilgili olduğu için bir toplum bilimine sahip olabilmemiz mümkündür. Siyasi dünyayı bilebiliriz. Siyasetin bilimini yaratabiliriz çünkü siyaseti yapıyoruz. Siyaset bizim oluşturduğumuz bir şeydir. Hobbes'un buradaki amacı bilgiyi ve bilimi doğaya olan bağımlılığından kurtararak özgürleştirmek ve şansla, *fortuna* ile, bilimi doğanın bizim ihtiyaçlarımıza uymasını sağlayacak bir araca dönüştürerek, ihtiyaçlarımızı empoze etmek veya bilimimizle tatmin etmektir. Sanat ve özellikle de siyasi sanat doğayı ve hatta insan doğasını yeniden düzenleme meselesidir. Hobbes'a göre tıpkı laboratuardaki bir fizikçinin yaptığı gibi insan en küçük parçalarına ayrılır ve bu parçalar istenilen sonucu verecek şekilde yeniden inşa edilir. Bu Hobbes'un 25. Bölümde Machiavelli'nin meşhur *fortunanın*, talihin, şansın efendisi olma çağrısına cevabıdır. Hobbes'un

Machiavelli'den daha ileriye gittiğini söylemek mümkündür. Machiavelli 25. bölümde hükümdar, eğer şanslı ise, yarı yarıya, %50'sinde talihinin üstesinden gelecektir der. İnsan eyleminin ve devlet idaresinin geri kalan kısmı ise şansa, olasılığa ve koşullara bırakılacaktır. Hobbes'a göre ise doğru yöntem, doğru sanata ve doğru bilimsel öğretilere sahip olduğumuzda doğanın üstesinden gelebiliriz onun "hâkimi ya da sahibi" olabiliriz. Bu ifadeyi aslında Descartes kullanmıştır. *Yöntem Üzerine Söylev*'in 6. bölümünde ancak Hobbes'un sadece siyasetin bilimini oluşturma konusunda değil bilime ve toplum bilimine dayanan, daha önceki toplumların yaşadıkları kargaşa, savaş ve bozulmaya kapalı ölümsüz bir devlet yaratma isteğini kusursuz açıklaması bakımından kullanmış bulunmaktayım.

Bu son derece etkileyici kitabın devrimci ve dönüşümcü ruhunu Hobbes'un kısa girişinde ve ilk bölümlerde görmeye başlamanız mümkündür.

Bölüm 5. Hobbes'un "Büyük Soru"su: Meşru Otoriteyi Mümkün Kılan Nedir?

Evet buradan nereye gideceğiz? Yöntem ve bilimden siyasete dönüyoruz. Hobbes'un önemli sorusu ne idi? Yeni bir kitabı okumaya başladığınızda yazarın hangi soruya cevap verdiğini düşünmeye başlarsınız. Bu, kitabı okumaya başlamadan önceki önemli bir adımdır. Peki, soru nedir? Bazen yazarlar en derin ve temel sorularını tam olarak açıklayamazlar bu nedenle de sorulara cevap vermek çoğu zaman kolay bir iş olmaktan çıkar. *Leviathan*'da ise Hobbes'un size söyleyebileceğim en temel sorusu otoriteyi neyin mümkün kıldığıdır. Otoritenin kaynağı nedir? Ve onu meşru kılan şey nedir? Ya da soru tam olarak şudur; meşru otoriteyi mümkün kılan nedir? Bu bizim için hala önemli bir sorudur. Devlet ya da ulus inşası sürecinde meşru otoritenin nasıl yaratılacağı önemli bir sorudur. Çok açıktır ki bugün Irak'ta bununla ilgili büyük bir mesele vardır. İnsanlar, orada ve burada, meşru otoritenin nasıl oluşturulacağı ile ilgili sorunlarla uğraşıyorlar. Belki onlara uçaktan *Leviathan*'ın kopyalarını atmamız gerekir çünkü Hobbes'un tam olarak ilgilendiği mesele buydu. Hobbes, sorusunu bir adım daha öteye taşır. Özerk, birbirlerinden biyolojik olarak farklı, olaylara farklı bakan ve farklı yargılara ulaşan ve asla birbirlerine güvenip güvenmeyecekleri kesin olmayan bireyler nasıl olup ta ortak bir otoriteyi kabul edecektir? Soru sadece otoriteyi neyin oluşturduğu

değil neyin meşru kıldığıdır? Bu sadece Hobbes için değil onun kurulmasında yardımcı olduğu tüm toplumsal sözleşmecilik geleneği için temel soru olarak kalmıştır.

Otoriteyi neyin meşru kıldığı sorusu ancak otoritenin kendisinin sorgulandığında ortaya çıkar. Yani, bu durum otoriteyi mümkün kılan kuralların yıkıldığı kriz zamanlarında ortaya çıkar ve bu tam da Hobbes'un dönemine karşılık gelir, bir iç savaş ve kriz dönemi. Otoriteyi saygın ve meşru kılan nedir? Hobbes bu soruya cevap vermek için bir hikâye anlatır; kendisinin "doğa durumu" adını verdiği şey hakkında bir hikâye anlatır. Bu kavram Hobbes'un bulduğu bir kavram değildir ancak neredeyse adıyla özdeşleşen bir kavramdır. Doğa durumu bir lütuf ya da cennetten kovulma hikayesinde olduğu gibi bu lütfun kaybedilmesi anlamında değildir. Aristoteles'in *polis* doğaldır dediğinde olduğu gibi siyasal bir durum da değildir. Hobbes'a göre doğa durumu bir çatışma ve savaş durumudur. Bir "doğa durumu"yla, bir savaş durumuyla Hobbes bizi hizada tutacak tanınan herhangi bir otorite olmadığı bir durumu kasteder. Böyle bir savaş durumu açıktan bir savaş anlamına gelebilir ama öyle olmak zorunda da değildir. Savaş anlamına gelebilir ancak Hobbes onun karşı koyma iradesi, çatışmaya girme arzusu veya iradesi de olabilir ve bu onu doğa durumu gibi bir hale getirir. Bir diğer ifadeyle, savaş durumu bir tür bariyer üzerinden birbirine bakıp duran ve karşı tarafın ne yapacağını bilmeyen iki düşman taraf içeren "soğuk savaş" diye adlandırdığımız bir durumu içerebilir.

Böylelikle doğa durumu zorunlu olarak etkin bir çatışma durumu olmayıp Hobbes'un deyişiyle "bilinen çatışma eğilimi"dir. Eğer çatışmaya isteğiniz olduğu biliniyorsa veya düşünülüyorsa savaş durumundasınızdır. Bu durum Hobbes'a göre maksimum güvensizlik koşuludur ve onun ünlü ifadesiyle bu durumda, "Hayat yalnız, nahoş, kaba ve kısadır." Belki de iyi ki kısadır demeliydi. Bu, Hobbes'un insan doğasının temel gerçekliğine atfettiği doğal durum, doğa durumu ve savaş durumudur. Evet, doğal olarak içinde bulunduğumuz durumun doğa durumu veya daha doğrusu savaş durumu olduğunu söylemek, diğer şeylerin yanı sıra, doğanın bizi barış, uyum, dostluk ve dayanışma içerisinde birleştirmedeğini söylemektir. Doğa bir norm ise, tekrar ediyorum, bizi başkalarıyla barışa, dayanışmaya ya da dostluğa yöneltmez. Sadece insan sanatı, bilim veya insan icadı barış getirebilir. Çatışma ve savaş birincildir barış ise türevseldir. Bir diğer

ifadeyle Hobbes, otorite ve otorite ilişkilerinin doğal olarak aramızda oluşmadığını ancak toplum biliminin kendisi gibi icadın ve sanatın sonucu oluştuğunu iddia etmiştir.

Bölüm 6. Hobbes'un “Doğa Durumu”nu Makul Kılan Nedir?

Hobbes döneminin okuyucusuna derinden meydan okuyan ve bugün bizim için de hala geçerli olan soru; onun “doğa durumunun savaş durumu olduğu hikâyesini makul kılan nedir?” Sorusudur. Onu yaşadığımız şartların bir tanımı olarak inandırıcı kılan nedir? Neden diğer hikayelere değil de Hobbes'unkine inanalım? Kapatmadan önce bununla ilgili birkaç şey söylemek istiyorum.

Bir bakış açısına göre, Hobbes'un doğa durumu tanımı onun *Leviathan*'ın açış bölümlerinde ortaya koyduğu hareket ve atalet fiziğinden kaynaklanır görünmektedir. Hatırlarsanız esere duyu ve tecrübenin bir ürünü olarak insan doğası tanımından, insan psikolojisi açıklamasından bahsederek başlar. Bizler hareket halinde olan bedenlere sahibiz ve itme ve çekme fizik olayları ve kuralları ile hareket ederiz. Bizler sürekli hareket halinde olan bedenleriz. Bir diğer ifadeyle bizler bir tür materyalist bir psikolojiye sahibiz ve bu psikoloji içerisinde tıpkı geometrik kanunlara veya etki tepki kanunlarına tabi bilardo topları gibi mekanik eğilimler sergileriz. Öyle değil mi? Hobbes, doğa durumu konusunda düşüncelerini destekleyecek antropolojik kanıtlara gönderme yapsa da, doğa durumunu gerçek bir tarihsel durum olarak ele almaz. Doğa durumu onun için deneysel bilime benzer bir biçimde bir tür düşünce deneyidir. Bu bir tür düşünce deneyidir. Bu deney, ailenin, tabakanın ya da kraliyetin bir parçası olan insanları almayı, sosyal ilişkileri en temel bileşenlerine kadar, yani soyut bireye kadar çözümlenmeyi ve tıpkı bir kimyacı ya da fizikçi gibi, bu temel birimlerin hipotetik olarak birbiriyle nasıl etkileşeceklerini hayal etmeyi içerir. Bu tür bir düşünce deneyiminde nasıl davranırdık? Bu Hobbes'u okumanın bir yoludur. Hobbes doğa durumunu tıpkı bilimsel bir deney gibi düşünmemizi istemektedir. Hobbes sosyal ve siyasal bilimde, diğer şeylerin yanında, deneysel yöntemi kuran kişidir. Ve bunun bir nedeni de vardır. Bu not üzerine dersimize son vereceğim.

Hobbes genç bir adamken kısa bir süreliğine başka ünlü bir İngiliz'in Francis Bacon'un özel sekreterliğini yapmıştır. Bacon, deneysel yöntem olarak bahsettiğimiz yöntemin, deneme yanılma yönteminin, deneyim ve deneyin kurucusudur. Bir iddiaya göre, Hobbes Bacon'un felsefesi olan deneyim ve deney yönteminden etkilenmiştir. Hobbes Bacon'un yöntemini siyasete uygulamıştır. Bir düşünün, insanın doğal durumunu bir tür soyutlama süreci ile, insanı tüm ilişkilerinden, tarih boyunca geleneğin ve deneyimin sonucu olarak edindiklerimizi tıpkı soğanı tabaka tabaka soyar gibi bir tarafa bırakarak soyutlamış ve deyim yerindeyse bizi bir mikroskop altında bir deney tüpüne yerleştirmiş ve hangi koşullarda birbirimize nasıl tepkiler vereceğimizi gözlemeye çalışmıştır. Evet, burada bırakacağım. Haftaya Hobbes'a yönelik bu bakışın kısmen haklı olduğunu göstererek başlayacağım. Her neyse, ebeveynlerinizle birlikte burada güzel bir hafta sonu geçirmenizi dilerim, haftaya görüşürüz.